

3 vols

HET
LEVEN EN HET MAAKSEL
DER
DIEREN.

W. VROLIK.

Secretaris der Koninklijke Akademie van Wetenschappen.

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM BIJ M. H. BINGER & ZONEN. 1853.

GLYPH. VAN M. H. B. & Z.

TO THE
ABORIGINAL

HET LEVEN EN HET MAAKSEL

DER

DIEREN.

HET
LEVEN EN HET MAAKSEL

DER
D I E R E N.

DOOR
W. Vrolik
W. VROLIK,

HOOGLEKHAAR TE AMSTERDAM.

Secretaris der Koninklijke Akademie van Wetenschappen.

EERSTE DEEL.

AMSTERDAM,
M. H. BINGER & ZONEN.

1853.

gezelligheid openbaarde, hoewel hij overigens in zeden en levenswijze geheel met de overige soorten van het Zwijnen-geslacht overeenkwam. Gelijke opmerking werd ook voor eenige jaren gemaakt, toen van de Kaap de Goede Hoop een Aethiopisch Zwijn naar de vroegere menagerie van VAN AKEN werd overgebracht, en aldaar eenigen tijd leefde. De Aethiopische Zwijnen zoeken hun voedsel al knielende op, en zijn daartoe dan ook van eelt aan hunne knieën voorzien. In den natuurstaat wentelen zij zich gaarne in den modder om, en zoeken vooral naar de wortels van *Mesembryanthemum*, welke zij uit den grond omwoelen.

Ik laat op de borsteldragende de neushoornige veelhoevige Zoogdieren, *Nasata*, volgen. Het zijn groote Zoogdieren, waarvan elke voet, even als in den Elephant van eene breede zool voorzien, drie gehoefde teenen draagt, en waarvan de neusbeenderen, die zeer dik en als ware het tot een verwulfsel opgezwollen zijn, een stevigen hoorn dragen, die aan de huid vastzit en uit zaamgepakt haar blijkt gevormd te zijn. Er zijn soorten van, die slechts één hoorn bezitten, en in het vaste land van Indië als ook op Java te huis behooren, *Rhinoceros Indicus* en *Sondaicus* of *Javanus*; andere die er twee hebben, en die of op Sumatra of in Afrika voorkomen. Hunne huid is door hare dikte en schubachtige plooijen schier een kuras. De puntig eindigende bovenlip is voor eenige verlenging vatbaar en werkt ongeveer als een slurp, waarmee het plantaardig voedsel wordt aangevat. De Javaansche Neushoorn, het grootste dier van dat eiland, is aldaar zeer verspreid, doch nergens in groote menigte aanwezig, en alleen tot groote wildernissen beperkt. Men vindt hem van de uitgestrekte, vochtige en waterrijke bosschen van sommige lage kuststreken af, tot op de drooge en winderige toppen der bergen, ter hoogte van 8000—9000 voet boven de oppervlakte der zee. In de bergen kiest hij bij voorkeur zacht glooiende hellingen tot zijn verblijf; ook wijde, vlakke dalen met eene stroomende rivier of met kleine meren en moerassen, waarin hij zich gemakkelijk kan baden. Even als de Buffel, legt ook de *Rhinoceros* zich, gedurende de heetste uren van den dag, vaak geheel onder het water, alleen het voorste gedeelte van

den kop, benevens de oogen daarbuiten houdende, of hij wendt zich in modderpoelen en in slijkerige diepten om. Hoe groot en sterk ook van ligchaamsbouw, toont zich dat dier schuw en bevreesd voor den mensch, en laat het zich gemeenlijk door hem op de vlugt jagen; doch in het naauw gebragt, door een klein getal menschen onverhoeds van nabij bedreigd, vooral zoo het een jong heeft of verwond wordt, staat het pal en onderneemt het niet zelden met toomellooze kracht een woedenden aanval. Twee natuuronderzoekers zijn daarvan het slagtoffer geweest, en hebben met moeite hun leven, uit de verwoede stooten, beten en schoppen van den Rhinoceros gered. DUVAUCEL, behuwdzoon van den beroemden G. CUVIER, streed in Bengalen met den Indischen, en onze VAN RAALE met den Javaanschen Rhinoceros. Treffend is het verhaal dat S. MULLER en H. SCHLEGEL, aan welke ik ook de overige bijzonderheden omtrent de natuurlijke geschiedenis van het merkwaardig dier ontleen, van dezen rampspoedigen strijd geven. Ik verzoek vergunning om het te mogen mededeelen, al ware het maar alleen, om hierdoor hulde te bewijzen aan een moedigen natuuronderzoeker, wiens verdiensten evenmin als die van zoo vele andere zijner lotgenooten genoegzaam gewaardeerd worden door zoo velen, die met onverschilligheid in diergaarde of museum de schatten voorbij wandelen, waarmede zij de wetenschap verrijken.

„VAN RAALE bevond zich in April 1827 met Dr. MACK-
 „LOT in de Preanger regentschappen, bij den thans verlaten
 „mijnberg Parang: eene, vele uren in het rond woeste land-
 „streek, wier uitgestrekte bosschen slechts hier en daar door
 „enkele gehuchten en aan den voet des bergs liggende koff-
 „fijplantaadjen afgewisseld worden. Onder de menigvuldige
 „dieren, waarmede die wildernis bevolkt is, bevinden zich ook
 „vele Rhinocerossen, die des nachts dikwerf tot binnen de
 „koffijplantaadjen en zelfs tot op geringen afstand van de
 „bamboezenwoning onzer toenmalige ambt- en reisgenooten
 „doordrongen. Dit gaf aanleiding dat zij een jagtplan ont-
 „wierpen; in den vroegen morgen van den 3^{den} April, van
 „eenige jagers en inlanders uit den omtrek vergezeld, naar
 „het bosch togen en aldaar onderscheiden uren zoekende rond-

„liepen, zonder eenen Rhinoceros te ontmoeten. Het ontbrak „op hunnen weg echter niet aan veelvuldige sporen, waarvan „sommige blijkbaar nog geheel versch waren. Daar deze sporen „elkander vaak kruisten, ontstond de moeilijke vraag, „welke van hen te volgen, en daaruit ten laatste het besluit, „om het jagtgezelschap in twee troepen te verdeelen, waarvan „iedere, ten einde niet te missen, een bijzonder pad zoude inslaan. Nadat VAN RAAALTE met zijn tien- of twaalfstal ondergeschikte inlanders ongeveer een half uur was voortgegaan, „werd hij door een zeer versch spoor gelokt, dat hij midden „door het lage houtgewas, over met alang-alang (*Imperita Koenigü*) begroeide heuvelen en met glaza (*Saccharum glaza*) „bedekte moerasgronden volgde. Naauwelijks was hij in deze „hooge graswildernis doorgedrongen, of hij vernam een sterk „geblaas en gesnuif, dat de nabijheid van eenen Rhinoceros „verried. Brandende van ijver, om bij de ontmoeting de eerste „te zijn en het dubbele geweer op den vijand te lossen, sloop „VAN RAAALTE op handen en voeten naar de plaats van waar „het geblaas uitging, doch zonder iets van den Rhinoceros „zelfen te ontdekken. Deze echter had, hetzij door de beweging des jagers, hetzij door middel van zijne reukorganen, het hem naderende gevaar opgemerkt. Eensklaps rees „hij van uit zijne schuilplaats op, ijld met onbegrijpelijke „snelheid regtstreeks op VAN RAAALTE aan, stiet hem omver, „nam hem op zijnen hoorn, en wierp den ongelukkige onder „een vreeselijk geblaas hoog in de lucht, dat hij eenige malen „herhaalde. De inlanders, door den schrik overmand, sloegen „allen op de vlugt. Slechts een van hen, een oude en trouwe „jager, had moeds genoeg, aan VAN RAAALTE's hulpgeschrei „het oor te leenen en terug te keeren. Hij naderde het dier „tot op korten afstand en schoot beide de loopen van zijn „geweer er op af. Door den knal verschrikt, liet het kolossale „gevaarte zijne prooi los en zette het dadelijk op een loopen. „Het geweer was bij het schot gesprongen; de kogels zullen „bij dit ongeval al ligt eene verkeerde rigting gekregen hebben, zoodat men ook door de algemeene ontsteltenis niet „heeft kunnen nagaan, of zij getroffen hadden. Het kostte „intusschen den koenen jager zijn linker duim, welke gedeel-

„telijk verbrijzeld was. Rampzalig was de toestand van den „ongelukkigen VAN RAALTE. Behalve dat hem eene rib ge- „broken was, had hij eene zeer gevaarlijke buikwond, verschei- „den zware wonden aan het linker been, eene in het gewricht „van den regter voet, en menigvuldige kneuzingen. Volgens „de verzekering van VAN RAALTE, waren de zware verwondin- „gen aan de kuit en aan den regter voet door het gebit van „het dier te weeg gebracht. Het had hem bij herhaling met „den muil aan die deelen aangetast en van den grond opge- „ligt.” VAN RAALTE overleefde, door de voortreffelijke zorg van Dr. MACKLOT en van zijnen broeder, chirurgijn-majoor in Nederlandsch Indië, deze geweldige verwonding, maar overleed twee jaar later aan de gevolgen van typhus.

Uit dit verhaal is gemakkelijk af te leiden, dat de jagt op den Rhinoceros veel zorg en list vereischt. Een oud geoefend jager, die onze Nederlandsche naturalisten vergezelde, gaf bij zoodanige jagt dikwerf verhaal en proeven van de middelen en voorzorgen, die door hem ten opzichte der Rhinocerossen werden in het werk gesteld. Zoodra ontdekte hij niet het versche spoor van zulk een dier, of hij hief, al voortgaande, een onafgebroken geschreeuw aan, ten einde het te nopen, zich reeds op eenigen afstand aan hem te verraden. In het digte glaza en dergelijke, met hoog riet, gras of struiken begroeide wildernissen, waagde hij nooit een schot, maar trachtte den Rhinoceros door zijn geschreeuw in de verte, uit zijne schuilplaats te verwijderen en, zoo mogelijk, in eene vallei van het hooge bosch te drijven, om het dier aldaar, altijd uit de hoogte, te bestoken. Had hij den Rhinoceros daarentegen in het effen bosch onder zijn bereik, alsdan beklom hij, alvorens een schot te doen, eenen boom, en gebruikte daarbij de list, om zijn baaitje aan den stam neder te leggen of aan eenen struik op te hangen. Het gebeurde dan niet zelden, dat het getergde of door de verwonding tot woede gebragte dier zijnen toorn op dat kleedingstuk bot vierde en daardoor te gemakkelijker 's jagers prooi werd.

De gevaren van de jagt op den Rhinoceros schijnen dikwerf sterk vergroot te zijn geworden. LAMARC PICQUOT gaf daarvan in 1828 een avontuurlijk verhaal, waarin hij spreekt

van gehuil, gebulk of luid galmend geschreeuw der Rhinocerossen. Daar tegenover staat het onopgesmukte verhaal van onze Nederlandsche naturalisten, die nooit eenig ander geluid dan een zwaar gesnuif of geblaas vernamen. Zoo hij jong gevangen en goed behandeld wordt, schijnt hij zeer goed tam te maken te zijn. HORSFIELD althans heeft er een voor eenen wagen gespannen.

De Rhinocerossen komen zeldzaam in troepen, maar meestal afgezonderd voor. Buiten den paartijd vindt men er schier nooit twee te zamen. Volgens de verzekering van de inboorlingen werpt het wijfje om de twee of twee en een half jaar één jong. De krachtvolle, stevige ligchaamsbouw dezer dieren, de onaandoenlijkheid, waarmede zij onderscheiden warmtegraad verduren, en de onverschilligheid, waarmede zij zoowel de weeke en saprijke, als de drooge en wrange gewassen tot hun voedsel bezigen, maken het hun gemakkelijk, om onder zeer verschillende omstandigheden en in zeer ongelijksoortige streken te leven. Schier overal, waar het land slechts onbewoond en onbebouwd is, van den oever der zee af, tot op de hoogste toppen der klokvormige vuurbergen, vindt men op Java en Sumatra het voetspoor dezer dieren, dat dikwerf uit diep in de aarde gedrukte voren bestaat, en zich meestal door menigvuldige slingering en bogten kennen doet. Niet zelden ook loopt het in eene onafgebrokene lijn van den voet eens bergs tot aan zijne spits, en van den eenen hoogen top langs een verbindenden rug, of ook wel door een tusschenliggend dal, naar den rug van een anderen berg. Op Java vonden MULLER en zijne medgezellen dikwerf zoodanige sporen op 1500—2300 ellen hoogte, in de barre omstreken der kraters. De houthakkers en de inlanders, die zwavel of de kleine, knolvormige *Balanophora elongata* Bl. tot brandstof opzamelen, weten zich met veel voordeel van deze paden te bedienen.

Het voedsel van den Rhinoceros bestaat uit allerlei gebladerde, dunne en jonge takken, gras enz. Vooral eet hij gaarne de bladen van *Ficus nivea*, *F. fistulosa*, *Acacia caesa*, *Omalanthus Leschenanaultianus*, onderscheiden slingerplanten enz. In afgelegen bergachtige streken brengt hij aan het nieuwe

plantsoen, vooral in jonge koffij- en indigo-plantaadjen groote schade te weeg.

In Afrika zoo wel als in Azië heeft men aan den hoorn van den Rhinoceros een geheimzinnig vermogen toegekend. Een beker er uit vervaardigd zoude de eigenschap hebben om vergif te doen kennen, zoodra dit vermengd was met den daarin bevatten drank. Als amulet verwerkt, zijn de hoorn en de tanden van den Rhinoceros, vooral bij Chinezen en Arabieren, onschatbare behoedmiddelen tegen alle mogelijke ongelukken en ziekten.

De Indische Rhinoceros schijnt in de hoofdzaak met den Javaanschen overeen te komen. Sedert 1513, toen na de middeleeuwen zulks voor het eerst geschied is, ¹ heeft men verscheidene malen Indische Rhinocerosen naar Europa overgebracht, die steeds eene groote overeenkomst met den Javaanschen Rhinoceros hebben aangeboden. De Rhinoceros, welken de Romeinen gekend, en dikwerf of in den circus of bij de zegepralende intogten hunner veldheeren en keizers gezien hebben, schijnt meestal de Afrikaansche geweest te zijn. Men is gerechtigd dit te besluiten uit een epigramma van MARTIALIS:

Namque gravem gemino cornu sic extulit Ursum,
Jactat ut impositas taurus in astra pilas.

Epigr. XXII. *De Rhinocerote pugnante cum Urso*, Lib. IV.

Hoewel de Javaansche en de Indische Rhinoceros in gevangen staat vrij zachtzinnig en handelbaar zijn, heeft men hen dikwerf echter in woede zien vervallen, waartegen men zich zoo veel mogelijk moest vrijwaren, hetgeen vooral voor de oppassers bestaat in de mogelijkheid om aan het dier al klimmende te ontsnappen. Zijne zintuigen zijn vrij scherp, vooral de reuk, en eigenaardig is de groote bewegelijkheid van de omgebogen en in eene haakvormige punt uitloopende bovenlip, waarmede hij de fijnste gedeelten zijns voedsels aanvat, ongeveer even als de Elefant dit met zijnen slurp doet.

De Afrikaansche en de Sumatrasche Rhinoceros onderscheiden zich van den Indischen en den Javaanschen door het bezit van

¹ Deze Rhinoceros was door EMMANUEL, Koning van Portugal, die hem uit Indië had ontvangen, den Paus ten geschenke gezonden. Hij deed in een aanval van ontelbare woede het schip vergaan, waarmede men hem wilde vervoeren.

twee hoorns; voor het overige echter komen zij in zeden en levenswijze er geheel mede overeen. Van den Afrikaanschen verhaalt men, dat hij zijnen vijand met woede vervolgt, en als deze op eenen boom vlugt, en de Rhinoceros dit ziet, het dier den boom met krachtvolle stooten van zijnen hoorn tracht omver te werpen, en hem ook niet verlaat, voor dat dit geschied en de mensch, welke er op vlugtte, verbijzeld is. De Sumatrasche is de kleinste van allen.

Aan den Rhinoceros hecht zich de familie der Plompen (*Obesa*) door den massiven ligchaamsbouw. De eenige vertegenwoordiger er van is het Rivier- of Nijlpaard (*Hippopotamus*). Op hem werd, even als op den Rhinoceros en op den Elephant, de aandacht der oude volken reeds vroeg gevestigd, zoo wel wegens de zonderlinge gedaante en levenswijze, als wegens zijn bestaan in het midden van natiën, die reeds vroeg eenige beschaving genoten. Vermoedelijk toch hebben de Israëlieten hem in Egypte, waar hij toen menigvuldig voorkwam, leeren kennen, en zal zich daaruit, volgens BOCHAART, laten verklaren, dat hij in de Heilige Schrift onder den naam van *Behemoth* voorkomt. Hij heeft dan toch ook werkelijk iets monsterachtigs, vooral zoo men hem op het land ziet, wegens de onevenredige grootte des hoofds, het massive platte ligchaam en de korte, dikke pooten, waaraan zich vier gelijke teenen met korte hoeven bevinden. Hij staat zoo laag op zijne pooten, dat de sterk uitgezette buik bijna den grond raakt. Voegt hierbij eene bijna haarlooze, naakte en glinsterende huid, zeer korte ooren, die, wegens de sterke uitpuiling van het breede en platte aangezicht, zeer naar achteren geplaatst zijn, en kleine, evenzeer naar achteren en naar boven verdrongen oogen, en gij zult u een denkbeeld kunnen vormen van een zeer wanstaltig dier, dat geheel gebouwd is om zich in het water met wortels en waterheesters te voeden, waardoor hij zich steeds aan de boorden van rivieren in den aldaar aanwezigen modder ophoudt, en daarbij dikwerf onderduikt en zich ook in zee begeeft, maar ook zijn voedsel op het land zoekt. In bewoonde streken blijft hij over dag in het water en verlaat hij het 's nachts om zijn voedsel te zoeken. In onbewoonde wordt hij ook over dag op het drooge gevonden.